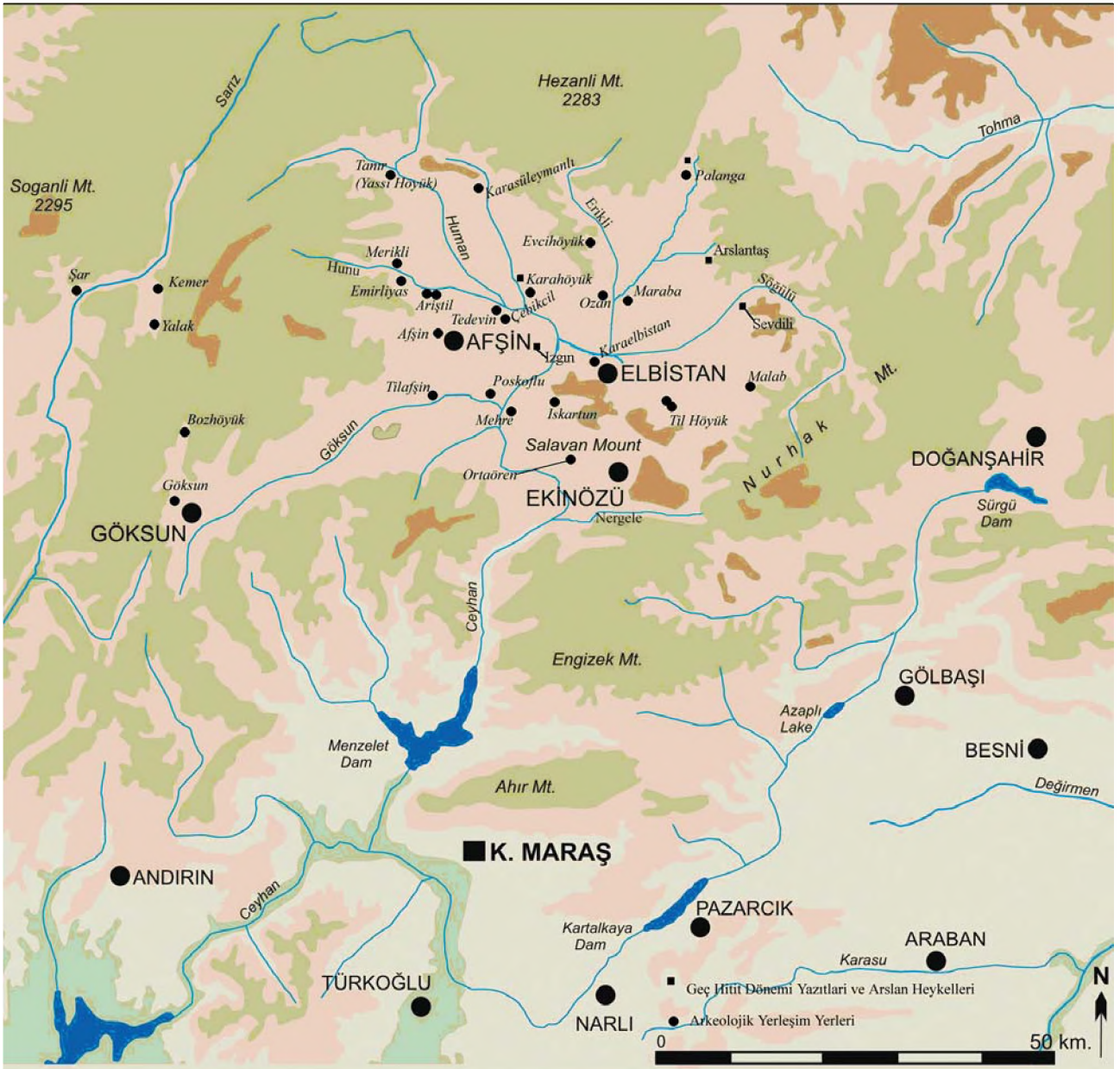

ELBİSTAN OVASI'NIN GEÇ HITİT ŞEHİR DEVLETLERİ DÖNEMİNDEKİ ÖNEMİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Ali ÇİFTÇİ*

Harita: Milattan önce ikinci bin yıl ve sonrasında Elbistan ve çevresinde bulunan arkeolojik yerleşmeler ile Geç Hitit Dönemine tarihlenen hiyeroglif yazıtların buluntu yerleri

GİRİŞ

Elbistan ve Göksun ovaları ile Tohma Suyu Vadisi, Kuzey Suriye ile İç Anadolu Bölgesi arasındaki yolların kontrol edildiği bir bölgede bulunmaları nedeni ile özellikle Hitit Devleti ve Geç Hitit şehir devletleri döneminde bu bölgelerin kontrolünü önemli kılmıştır. Bölgeden ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında W. M. Ramsay (Ramsay 1890) ve daha sonra D. G. Hogart ile J. A. Munro (Hogart - Munro 1893) *Anti-Taros* olarak söz etmişlerdir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında H. H. von der Osten (von der Osten 1929) Elbistan'da yaklaşık olarak bir ay gibi bir zaman geçirmiş ve bu zaman zarfından Elbistan Ovası ve çevresinde bulunan birçok eski yerleşim yerini ziyaret etmiştir. Bölgedeki ilk bilimsel çalışma Karahöyük'te 1947'de Tahsin Özgüç başkanlığında yapılan Karahöyük kazısıdır (Özgüç - Özgüç 1949). Karahöyük kazısı Elbistan Ovası ve çevresinde bugüne kadar yapılan en önemli çalışmayı oluşturmaktadır. Kısa bir süre sonra bölgede bulunan Dönmez ile Brice (Dönmez - Brice 1949:50-51) ve G. H. Brown (Brown 1967:123-164) Elbistan ve çevresindeki eski yerleşim yerlerinde bulunan Kalkolitik ve Erken Tunç Çağı çanak çömleğini yayınlamışlardır. Bu çalışmalar Elbistan Ovası ile çevresinin insanlık tarihinin erken dönemlerden itibaren önemli yerleşmelere sahne olduğu ve Anadolu'da tarihi devirlerin başlamasıyla birlikte özellikle Assur Ticaret Koloni Çağı ile Hitit ve Geç Hitit şehir devletleri döneminde yoğun yerleşmelere sahne olduğunu göstermiştir.

Bu çalışmada Elbistan Ovası'nın Son Tunç ve Demir Çağı olarak adlandırılan ve Assur İmparatorluğu'nun bölgeye doğru yayıldığı döneme denk gelen zaman diliminin bölge siyasi ve tarihi coğrafyası ile bölgede bugüne

kadar yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen arkeolojik malzemenin Elbistan ile çevresi için önemi üzerinde durulacaktır. Bu dönem Anadolu'su ile ilgili siyasi gelişmeleri Malatya, Kilikya, Karkamış ve İç Anadolu Bölgesi'ndeki yerel krallıkların geride bıraktığı çivi yazılı kitabeler ile dönemin Assur Devleti yıllıkları oluşturmaktadır.

Elbistan Ovası¹ tarihi Kilikya Bölgesi'nin doğusunda, Doğu Anadolu Bölgesi'nin ise güney batı ucunda bulunmaktadır. Alivüyonlu toprağa sahip olan Elbistan Ovası deniz seviyesinden 1150 m. yükseklikte yer almakta ve ovanın etrafı dağlarla adeta çevrelenmiştir. Ovanın batısında Binboğa (2500 m.), güneyinde Berit (3054 m.) kuzeyinde Hızanlı (2256 m.) ve doğusunda da Nurhak Dağları (3090 m.) yer almaktadır. Ayrıca Ceyhan Nehri (*Pyramus*) ovanın en önemli akarsuyu olup bünyesine Söğütlü Çayı ile Sarsap, Göksu ve Hurman Çay'ını da alarak Güney Doğu Toroslar üzerinden Akdenize doğru akar. Bölgenin bu önemli su kaynaklarının yanı sıra, Elbistan ve çevresindeki alüvyonlu topraklar Türkiye'nin en verimli tarım alanlarından birini oluşturmaktadır. Yine tarımdan sonra bölgenin ikinci önemli geçim kaynağı olarak hayvancılık öne çıkmaktadır. Tarım alanlarının az olduğu yüksek yerlerde, özellikle Nurhak ve Göksun ilçelerinin bulunduğu bölgelerde hayvancılık en büyük geçim kaynağını oluşturmaktadır.

ELBİSTAN OVASI VE ÇEVRESİNİN GEÇ HİTİT DÖNEMİNDEKİ ÖNEMİ

Hitit Devleti'nin yıkılması sırasında bu devlete bağlı olan alanlarda yarı bağımsız yaşayan bölgelerin başta Tarhuntaş ve Kargamış (Hawkins 1988:104, 2000:283) olmak üzere bir süre sonra bağımsız oldukları bilinmekle beraber bu geçiş dönemine dair

çok az bir bilgiye sahibiz (M. Ö. 1200-1000). Hititlerin ortadan kalkmasından sonra Tarhuntaşa'nın Batı, İç Anadolu ile Kilikya Bölgesi'ni kısa sürede kontrolü altına aldığı (Beal 1993:29-39; Bryce 2005:349; Dinçol vd. 2000:1-29; Melchert 2007: 507-13) buna karşın Kargamış Krallığı'nın da Kuzey Suriye ile Fırat Vadisi boyunca Malatya'ya kadar olan alanı kendi kontrolü altına aldığı anlaşılmaktadır (Bryce 2005:349-350; Hawkins 1988:104). Ancak bu yeni ortaya çıkan iki krallığın tam olarak birbirinde ayıran sınırları bilinmemekle beraber aşağıda ele alınacak olan Karahöyük kitabesi bu konuda önemli ip uçları içermektedir (Hawkins 1993:276-277, 2000: 288-295).

Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra Kuzey Suriye ile Anadolu'da oluşan bu güç boşluğunun ilk olarak Tarhuntaşa ve Kargamış tarafından doldurduğu daha sonra da şehir devletlerinin bu geçiş sürecinde önemli rol oynadıkları anlaşılmaktadır. Eski Hitit Devleti topraklarında yeni krallıkların ortaya çıkmaya başladığı örneğin Tabal (Kululu/Kayseri), Gurgum (Kahramanmaraş), Melid (Arslantepe/Malatya), Kargamış, Kummuh (Samsat/Adıyaman), Que (Cilicia/Çukurova-Adana), Sam'al (Zincirli), ve Unqi (Kunulua, Amik Ovası) gibi şehir devletlerinin ortaya çıkıp bu döneme damgalarını vurdukları ifade edilmektedir (Hawkins 1974:67-83, 1982:373-441, 2000:249-281; Özgüç 1971; Winter 1973:154-256).

Bu küçük ancak güçlü şehir devletlerinin yanı sıra özellikle İç Anadolu'da Frigler (Gordion) ve Kuzey Doğu ve Doğu Anadolu'da da Urartu Krallığı'nın (Tuşpa-Van) büyük birer güç olarak ortaya çıktıkları ve çoğu zaman bu büyük krallıkların Melitane (Malatya), Kummuh, ve Kargamış gibi şehir devletlerinin iç işlerine karıştıkları görülmektedir. Bu

dönemde Elbistan Ovası ve çevresinin Karkamış Krallığı'ndan yeni ayrılmış olan Melitane Krallığı toprakları içerisinde yer aldığı Elbistan ile Malatya civarında elde edilen çivi yazılı kitabelerden anlaşılmaktadır. Ancak bu yazılı kaynaklar da ifade edilenler ile Elbistan Ovası ve çevresinden gelen arkeolojik malzemenin özellikle çanak çömlek örneklerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir².

Elbistan Ovası'nda bulunan Karahöyük'te 1947 yılında Tahsin Özgüç başkanlığında yapılan kazılar da *insitu* durumunda ele geçirilen çivi yazılı Karahöyük kitabesi (Özgüç - Özgüç 1949:22-25) bölge tarihi için çok önemlidir. Tahsin Özgüç tarafından Hitit sonrası döneme tarihlenen kitabe 2.38 cm. yüksekliğinde ve 1.11 cm. genişliğindedir. Kitabenin önü, sağ ve sol tarafı yazılıdır. Özgüç ve Özgüç'ün belirttiğine göre, kitabe ilk bulunduğu dikkatli bir şekilde yumuşak toprakla arka ve sol taraflarından bir duvarla çevrildiğidir. Ancak Hawkins tarafından yapılan incelemelerde kitabenin yazım tarzı ile yazı türünün Malatya-Arslantepe ve Kargamış'tan gelen ve bu döneme tarihlenen kitabelerle herhangi bir bağının olmadığı (Izgın, Gürün, Kötükale, İspekçür ve Darend) buna karşın Karahöyük kitabesinin İç Anadolu Bölgesi'nde bulunan Kızıldağ, Karadağ, ve Burunkaya kitabeleri yazım tarzı ve yazı şekli itibarıyla ile yakın benzerlikler gösterdiğini belirtmiştir (Hawkins 1993: 273-279, 1998:69 n.44, 2000: 287-288).

Yerel 'Fırtına Tanrısı'na adanmış olan kitabe bu bölgenin yerel beyi olan Armanani tarafından, büyük kral Ir-Teşub için yaptırılmış, ancak bu kralın kim olabileceği konusunda değişik fikirler ileri sürülmüştür. Hawkins'e göre büyük Kral Ir-Teşub Kargamış'ta bulunan kraldan ziyade, İç

Anadolu'da Hitit Devleti'nin dağılmasından sonra ortaya çıkarak bu bölgedeki güç boşluğunu dolduran Tarhuntaşa Kralı'dır (Hawkins 1988: 99-108, 1993: 273-279, 1998: 63-77, 2000: 283). Hawkins'in Karahöyük kitabesinin tercümesine göre bu yazıt Tarhuntaşa kralı tarafından Elbistan bölgesinde M.Ö. 12 yüzyılda yapılmış ve dolayısıyla bu dönemde Elbistan bölgesi Tarhuntaşa Krallığı'nın egemenliği altında olduğu, ancak daha sonra M.Ö. 11 yüzyılda Malatya'da bulunan Melitane Krallığı'nın bölgeyi kendi topraklarına ilhak ettiğini belirtmiştir (Hawkins 1993: 279, 1998:72, 2000: 287-288).

Yazıtın birinci ve dördüncü satırları bu yorumu doğrular niteliktedir. Şöyle ki:

"Büyük (muhteşem) kral Ir-Teşub Poculum topraklarına geldiği zaman bu şehri boş buldu ve krallık tahtına oturdu..... bölge topraklarında yeni evler ve şehirler kurdu"

(Hawkins 2000:289), bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Elbistan bölgesinin bu dönemde yerleşmeye sahne olmadığı veya Hitit Devleti'nin dağılmasında sonra Elbistan Ovası ve çevresine hakim olmak için Kuzey Suriye ile Fırat havzasına hakim olan Kargamış ile İç Anadolu ve Kilikya Bölgesi'ni egemenliği altında bulduran Tarhuntaşa Krallığı arasında bölgeye hakim olmak için bu alanlarda yapılan mücadeleler sonucunda bölgenin yıkıma ve talana sahne olduğu anlaşılmaktadır. Yine kitabenin 17 ve 20 satırlarında büyük Kral Ir-Teşub Elbistan ve çevresinde imar faaliyetlerinde bulunduğu ve artık bölgede kendisine karşı kimsenin gelmeyeceği ifade edilmektedir³. Bölgedeki

Tarhuntaşa Krallığı'nın varlığını fazla sürmediği anlaşılmaktadır. Keza Karahöyük'ün 5 km. kadar güneyinde Izgın Köyü'nden gelen Izgın I ve II kitabelerinden anlaşıldığına göre bölge M. Ö. 11 yüzyılda Melitane Krallığı'nın hakimiyeti altına girmiştir (Hawkins 1993:279, 1998:72, 2000: 314-318).

Izgın kitabeleri "*Ülke Beyi*" ifadeleri taşımakta ki bu ünvan Malatya ile Elazığ, Tohma Suyu vadisi ve Elbistan bölgesine kadar hakim olduğu bilinen Melitane Krallığı tarafından kullanıldığı bu alanlarda elden diğer yazılı kitabelerden anlaşılmaktadır (Hawkins 1993:278, 1998:72, 2000: 314-318). Izgın kitabeleri yaklaşık olarak M. Ö. 11 ve 10 yüzyılları arasındaki bir döneme tarihlenmekte ve içeriklerinden anlaşıldığına göre bu kitabeler yukarıda da belirtildiği üzere Malatya ve civarında elde edilen kitabelerle aynı ifadeleri taşımakta ve yazım şekilleri ile de uyum göstermektedirler. Ancak bu kitabeler Karahöyük'te bulunandan farklı olarak *Poculum* şehri yerine yine bu bölgede bulunan başka bir şehir olan *Taita* (?)'nin kuruluşu ile ilgilidir. Malatya Ovası'nda kurulmuş olan Melitane Krallığı'nın Kargamış'tan ayrıldığı ve Kargamış'ta bulunan Kuzi-Teşub'un ardılları tarafından kurulduğu bilinmektedir. Bu yazıtlarda yukarıda bahsedilen şehrin kuruluşu dışında yine bölgede inşa edilen diğer kentler ile bu alanlarda yapılan imar faaliyetleri de ifade edilmekte ki özellikle 4 ve 7 satırlarında:

Topraklarıma yeni topraklar, yeni ırmaklar kattım, Taita şehrini inşa ettim, ve Melizi(eans)Malatya'lıları buraya yerleştirdim... Irmaklar ülkesinin insalarını Yalıyasa ve Pithos şehirlerine yerleştirdim..."

(Hawkins 2000:315-316) denilmektedir. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere Elbistan ve civarındaki topraklar Malatya'da bulunan Melitane Krallığı tarafından ilhak edilmiştir. Yine bu satırlardan da anlaşılacağı üzere muhtemelen Elbistan Ovası ve civarının Tarhuntaş ile Kargamış/Melitane krallıkları arasında mücadeleye sahne olduğu dolayısıyla bölgenin tahribe uğradığı bunun için de Melitane Krallığı tarafından bölgede yeniden imar faaliyetleri yapıldığı anlaşılmaktadır.

Yukarıda bahsi geçen kitabelerin dışında Elbistan Ovası'nın kuzey doğusunda Demir Çağına tarihlenen üç adet aslan heykeli bulunmuştur⁴. Bu aslan heykellerinden Arslantaş olarak bilinen ve Elbistan şehir merkezinden yaklaşık olarak 15 km. uzakta, Elbistan ile Darende yolu üzerinde Yarımca ve Yeniköy arasında bir alanda ele geçirilmiştir (von der Osten 1929:105, fig. 111; Özgüç - Özgüç 1949:11-16; Hawkins 2000:329). 19 yüzyılın ortalarında itibaren varlığı bilinen Arslantaş heykellerinin bulunduğu yerde herhangi bir yerleşmenin veya buldukları yerde herhangi bir binaya veya kapısına dair bir bilgi ortaya çıkarılmamıştır. Karahöyük kazısını yapan heyet tarafından ziyaret edilen bu aslan heykelleri M. Ö. 12 ile 11 yüzyılları arasında bir döneme tarihlenmiştir.

Arslantaş heykellerinin bulunduğu alandan fazla uzakta olmayan Sevdilli Köyü'nde yine bir adet aslan heykeli bulunmuş ve Kahramanmaraş Müzesi'ne taşınmıştır. Sevdilli aslanı 2.04 cm. yüksekliğinde olup andezit blok üzerine ayakta tasvir edilmiştir (Eralp 1995: 115). Arslantaş heykelleri ile Sevdilli heykelinin yapılaş tarzları birbirine benzerlikler göstermekte (Eralp 1995:119) ve muhtemelen heykeller aynı atölyede yapılmışlardır (Orthmann 1971:118). Yine bu aslan heykellerinin bulunduğu noktadan uzak

olmayan bir noktada Palanga Köyü'nde üzeri çivi yazılı bir heykel parçası bulunmuş ve İstanbul Arkeoloji Müzeleri'ne taşınmıştır. Palanga da bulunan bu çivi yazılı heykel parçası ile Kululu'da bulunan bir heykel benzerlikler göstermekte ve yapılaş tarzına göre M. Ö. 7 yüzyıla tarihlenmiştir (Özgüç 1971:47 Lev. 35-39; Hawkins 2000: 325).

ELBİSTAN OVASI VE ÇEVRESİNDE VARLIĞI BİLİNER YERLEŞMELERE GENEL BİR BAKIŞ VE DEĞERLENDİRME

Elbistan ve çevresinin özellikle ovanın kuzey ve kuzeybatısının Assur Ticaret Kolonileri döneminde yoğun olarak yerleşime sahne olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Hunu, Karasüleyman Deresi ile Hurman Suyu'nun (Emirliyas, Merikli, Ariştıl I, II, Afşin, Tedevin, Çebikçil, Tilafşin, Karahöyük ve Tanır) bulunduğu bölgenin buradan geçen ticaret yolunun bir sonucu olarak çok sayıda yerleşime sahne olduğu bilinmektedir. Hunu Deresi'nin yer aldığı alanda sadece bu döneme tarihlenen 5 adet yerleşim yeri bu fikri doğrulamaktadır (Emirliyas, Merikli, Ariştıl I, II ve Tedevin). Ancak bu alandaki en önemli yerleşim yerleri olarak Karahöyük, Tedevin, Tanır ve Afşin ile Ariştıl I öne çıkmaktalar. Tahsin Özgüç ile Nimet Özgüç 1947 yılında bölgede gerçekleştirdikleri çalışmada Karahöyük'ün Elbistan Ovası'nda bulunan en büyük yerleşim yeri olduğunu belirtmişlerdir (Özgüç - Özgüç 1949:16-17). Karahöyük⁵ ovanın merkezinden geçen doğu batı ile kuzey güney yönündeki yolların merkezinde ve Hurman Suyu'na yakın konumu ile ovaya hâkim bir konumdadır. Ovadaki yerleşmelerin büyükleri değerlendirildiğinde

Karahöyüğün 10.5 hektarlık büyüklüğü ile ovanın en büyük yerleşim yeri olduğu görülür. Yine Karahöyükten başka Tanır (Yassı Höyük) Iskatun, Til Höyük ve Tedevingibi höyüklerin büyüklüklerinin 2.2ha. ile 4.2ha. arasında değiştiği görülmektedir.

Yerleşim yerlerinin büyük çoğunluğunun bölgede bulunan akarsu yataklarının kenarlarında veya yakınında buldukları görülmektedir (Tanır, Merikli, Ariştıl I, II Tedevin, Karahöyük, Tilafşin, Poskoflu ve Karaelbistan). Bölgenin bir diğer özelliği de bugüne kadar bilinen arkeolojik yerleşmelerin ovanın düz ve tarıma elverişli alanlarında bulduklarıdır. Bölgenin tarıma elverişli topraklara sahip olması Elbistan Ovası ile çevresinde bulunan yerleşmelerin gelişmesinde büyük bir etken olduğu, örneğin Söğütlü, Hurman ve Ceyhan Nehri ve bu akarsuların kollarının etrafında bulunan alanlarda yoğun olarak tarım faaliyetleri yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Elbistan bölgesi ve civarındaki yerleşmeler için çok büyük bir öneme sahip olan su kaynaklarının bölgedeki yerleşim yerlerinin gelişiminde önemli rol oynamasına karşın diğer faktörlerin özellikle bölgenin tarıma elverişli olması, hayvancılık için büyük otlaklara, maden yatakları ve bölgenin stratejik önemini tarihi devirler boyunca büyük rol oynadığı görülmektedir.

Bölgenin özellikle kuzey doğusu ile doğusunun bu alanlardan gelen arkeolojik malzeme göz önünde bulundurulduğunda Demir Çağı boyunca daha yoğun bir yerleşmeye sahne olduğu (Til Höyük ile Malab höyükleri hariçinde zira bu höyüklerin Kalkolitik'ten M. Ö. ikinci binyıla kadar olan dönemler boyunca yerleşmeye sahne olduğu bilinmektedir) anlaşılmaktadır. Bu alanda Evcihöyük ile Demir Çağı'na tarihlenen Palanga ve bu yerleşmenin 5 km. kadar uzağında Yarımca ve Yeniköy'deki

Arslantaş heykellerinin bulunduğu bölge bulunmaktadır.

Ancak şunu özellikle belirtmek gerekir ki Elbistan Ovası ve çevresinde yer alan bir çok yerleşim yerinin Kalkolitik'ten M. Ö. ikinci binyıl ile özellikle Orta-Geç Tunç ve Demir Çağları boyunca yerleşmelere sahne oldukları ve bazı yerleşim yerlerinin bir diğerinden daha büyük olduğu görülür. Yerleşim yerlerinin büyüklerinde görülen bu farklılığın çeşitli sebeplere dayandığı, örneğin su alanlarına ve maden yataklarına yakınlığı (Merikli, Emirliyas, Ariştıl, Yantepe, Tilafşin ve Poskoflu), ticaret yolları (Karahöyük, Karaelbistan, Tedevin, Tanır) veya siyasi merkez olmaları (Karahöyük, Til Höyük) gibi faktörlerin büyük rol oynadığı görülür. Siyasi merkez olarak belirttiğimiz yerleşim yerleri ile ilgili olarak elimizde yeterince bilgi olmamasına karşın yinede büyükleri ve buldukları konum itibarıyla bu yerlerin birer siyasi, kültürel ve ekonomik merkez olabilecekleri ve bunların etrafında yer alan daha küçük ölçekteki yerlerin ise bu büyük merkezlerin etrafında kümelendikleri görülür.

Eğer yerleşme yerlerinin büyüklüğü politik ve ekonomik üstünlüğün bir ölçütü olarak kabul edilecek olursa Karahöyüğün (350 x 300 x 18 m.) Elbistan Ovası ve civarındaki yerleşmeleri kendi stratejik konumunu kullanarak büyük ihtimalle kontrol ettiği ve egemenliği altına aldığı görülmektedir. Karahöyük'te yapılan kazılar da bu höyükte boyasız ve boyalı çanak çömlek türlerinin yaygın olduğunu ortaya koymuştur (Özgüç - Özgüç 1949:25). Demir Çağı'na tarihlenen Karahöyük boyasız çanak çömlekleri daha çok kırmızımsı, kahverengi, devetüyü rengindedir. Genel olarak burada ele geçirilen Demir Çağı malları daha çok çanak, kazanlar, sürahiler,

gaga ve yonca ağızlı testiler, taslar, tabaklar, vazolar ve çömlekler oluşturmakta; bu tarzda olan malların ağız kenarları kalın ve parlaktır. Boyalı mallar ise genelde kırmızı, siyah, kahverengimsi hamurlu olup zikzak, dalgali şeritler, nokta şeklinde küçük yuvarlaklar ile içten içe geçmeli yuvarlaklardan oluşan motiflerle bezenmişlerdir.

Karahöyük kazısında ele geçirilen en önemli buluntulardan birisi de kulpları aslan kafası şeklinde tasvir edilmiş olan bir vazodur. Vazonun kulplarını oluşturan aslan başları kulakları dik, sivri burunlu ve beyaz zeminli kirpikleri ile burnu kahverengi şeritlerle boyanmıştır. Vazonun gövdesinin üzerinde dört tarafını çevreleyen beyaz zeminli bir şerit ve bu şeridin üzerinde kanatlı kuşlar ile 'X' işareti bulunmaktadır. Kırmızı hamurlu olan vazo 37 cm. yüksekliğinde ve 27 cm. genişliğindedir. Kazı ekibi tarafından Hitit sonrası döneme level II'ye tarihlenen vazo daha çok Hitit Dönemi özelliklerini andırmaktadır.

Karahöyük'teki kazıların diğer önemli buluntularının başında gaga ağızlı testiler gelmektedir. Bu gurubun en önemli buluntusu 64 cm. yüksekliğinde, 50 cm. genişliğinde olan ve kırmızı hamurlu, kırmızı boya astar özelliği gösteren düz dipli testidir. Şerit kulplu olan bu testinin gövdesi üzerinde beyaz zemin üstüne geniş şeritler, keskin olmayan zikzaklar kulpun olduğu alan kadar devam etmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi Karahöyük'te ele geçirilen çanak çömleklerin içerisinde Erken Demir Çağı'na tarihlenen ve Malatya-Elazığ bölgelerinde yoğun olarak görülen yivli kapların Elbistan bölgesinde görülmemeleridir (Sevin 1991:87-97). Elde ya da çok ağır dönen çarkda yapılmış, açık kahverengi hamurlu,

bir kısmı saman karışımı özelliği gösteren, yüzeyleri kahve rengi astarlı ve kırmızı boya bezemeli olan kaplarının en önemli özelliği yivli bir özellik göstermeleridir. Bu yivli kapların yerine Elbistan bölgesinde İç Anadolu'da görülen boyasız ve boyalı çanak çömlek türleri hakim bir özellik gösterirler. Yukarıda da belirtildiği gibi eğer gerçekten Elbistan bölgesi Hitit Devleti'nin dağılmasından sonra kısa bir süreliğine Tarhuntaş Krallığı'nın (M. Ö. 1200-1100) egemenliği alanına girmiş ve daha sonrada Melitane (Malatya) Krallığı'nın egemenliği altına geçmiş ise bu bölgede çok yivli bir özellik gösteren kapların bulunmaması bir çelişki yaratmaktadır. Eğer gerçekten Elbistan Ovası Melitane Krallığı'nın etkisi altına girmiş ise (Hawkins 1993:279, 1998:72, 2000: 287-288), ki bu bölgede bulunmuş olan çivi yazılı yazıtlarla örneğin Izgın I, II, Palanga ile Malatya ve etrafında bulunan çivi yazılı kitabelerle desteklenmekte, o zaman bu dönem kaplarında görülen örneğin küplerin, tasların ağız kenarlarından omuz ve boyunlarına kadar görülen yivli kapların burada da görülmesi gerekir, ancak Karahöyük'te yapılan kazılar da bu tarzda yapılan kaplara rastlanılmamıştır. Karahöyük'te ortaya çıkarılan kapların Kültepe ile Kululu'da ortaya çıkarılan çanak çömlekler ile çok büyük benzerlikler gösterdiği görülmektedir (Özgüç 1971:13-31).

SONUÇ

Elbistan Ovası ve çevresinde görülen uygun iklim koşulları, bol tarım alanları, Ceyhan Nehri, Söğütlü, Göksu, Hurman Çayı ile dağlık alanlarda bulunan su ve otlaklar ile yörenin stratejik konumunun bu bölgenin yoğun olarak yerleşmelere sahne olmasında en önemli etken oldukları görülmektedir.

Ovada gerek büyüklükleri ve gerek de buldukları stratejik konum ile Karahöyük, Tanır, Göksun, Iskartun, Ortaören, Til Höyük ve Afşin gibi höyüklerin M. Ö. ikinci ve birinci binyıl boyunca çok önemli yerleşmelere sahne oldukları görülmektedir. Yine bölgede bulunan eski çağ yerleşim yerlerinin özellikle Orta ve Son Tunç ile Demir Çağları boyunca yerleşmeye sahne olan yerlerde devamlılık olduğu dikkati çekmektedir.

Ayrıca Hitit Devleti'nin yıkılmasından sonra bölge üzerinde hak iddia eden Tarhuntaşa ile Meltane/Kargamış krallıkları arasında çatışmaların yaşandığı Karahöyük ile Izgın I ve II kitabelerinin varlığı bunu doğrulamaktadır. Yine Karahöyük ile Izgın I ve II kitabeleri bölgenin Hitit Devleti yıkıldıktan sonra tekrar yeniden inşa edilemeye çalışıldığı anlaşılmıştır.

Bu çalışmanın sonucunda, bölgede bulunan yazılı kitabelerden ve diğer arkeolojik malzemenin incelenmesinden Elbistan ve çevresinin yeniden sistemli bir şekilde araştırılmaya, özellikle ovanın kuzey doğusu ve güney doğusu ile dağlık bölgelerinin ihtiyacı olduğu görülmektedir. Zira bu alanlardan Erken Demir Çağı'na tarihlenen arkeolojik malzemelerin varlığının bilinmesine rağmen (Sevilli ve Arslantaş heykelleri ile Palanga yazılı heykel parçası) ovanın bu kesimlerinde bulunan arkeolojik yerleşmeler ile ilgili elimizde yeterince bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle bölgede yapılacak kapsamlı bir çalışma ile Elbistan Ovası ve çevresinde bulunan yerleşim yerlerinin Geç Tunç Çağı'ndan Erken Demir Çağı'na geçiş süreçleri hakkında daha sağlıklı bir bilgi elde edilmesi mümkündür.

SUMMARY

In this article, the political and historical geography of the Elbistan Plain from the Late Bronze to the Iron Age is considered alongside the archaeological materials that so far have been reported in the Elbistan Plain and its vicinity. In particular, Neo-Hittite and Assyrian Empire period material such as inscriptions from Karahöyük and Izgın, and sculptures from Arslantaş and Sevilli was examined. In addition to this evidence, pottery and other archaeological material is considered in order to establish historical events that attributable to the Elbistan region throughout the Late Bronze to the Iron Age.

NOTLAR

- * Ali ÇİFÇİ, University of Liverpool, School of Archaeology, Classics & Egyptology, 12-14 Abercromby Square, Liverpool L69 3WZ, ENGLAND a.cifci@liv.ac.uk
- 1 Elbistan Ovası, ismini Elbistan şehrinden almakta ve Kahramanmaraş ilinin en büyük ilçesi konumundadır. Elbistan şehrinden başka bu bölgede ayrıca Afşin (Arabisos, Yarpuz) (Hogart - Munro 1893: 41-47; Anderson 1897:22-44), Göksun (eski Cocusus) (Anderson 1897:22-47), Ekinözü ve Nurhak şehirleri yer almaktadır.
- 2 Bkn. Sayfa 5-6.
- 3 *234 bir ev yaptım..... bundan sonra otorite karşı herhangi bir başkaldırı olmasın* (Hawkins 2000:290).

- 4 Yukarıda bahsedilen Geç Hitit devri kitabe ve arslan heykelerinin dışında Yukarı Yapalak köyü civarında bir Hitit kitabe si bulunduğu rapor edilmiştir (Garstang 1929:213) ancak bu kitabeye dair başka herhangi bir yayında bahsedilmemiştir Garstang 1929 yılından "Over the watershed nearing Albistan, at a spot between the villages of Ahagha and Yapalak, a badly defaced Hittite inscription has been seen but not published and it seem to have been removed" (Garstang 1929:213) şeklinde ifade ettiği bu kitabenin yeri olarak belirttiği alanda bugün Yukarı ve AşağıYapalak köyleri bulunmaktadır ve Garstang'dan başka kimse böyle bir yazıtın varlığından söz etmemektedir.
- 5 Karahöyük'te Tahsin Özgüç başkanlığında bir ekip tarafından 1947 yılında 20 x 20 ölçülerinde höyüğün en üstünden modern köy yerleşmesi tarafından tahrip edilmiş olan bir alanda çalışma yapılmış. Kazı heyeti tarafından Karahöyük'teki yapılaşma dört ana evreye ayrılmış, höyüğün en üst kısmından Roma, Helenistik ve onun altında iki evreyide Geç Hititler dönemine olarak belirtip dört inşa dönemine ayırmış, en son tabakayıda Hitit devleti dönemine tarihlemiş, ve Karahöyüğün bir kerpiç duvarlada etrafının kale şeklinde çevrelendiğini belirtilmiştir (Özgüç - Özgüç 1949:20-21 ve 36).

KAYNAKÇA

Anderson, J. G. C. 1897, "The Road-System of Eastern Asia Minor with the Evidence of Byzantine Campaigns" *The Journal of Hellenic Studies* 17: 22-44

Beal, R. 1993, "Kurunta of Tarhuntašša and the Imperial Hittite Mausoleum: A New Interpretation of Š10 of the Bronze Tablet" *Anatolian Studies* 43: 29-39

Brown, G. B. 1967, "Prehistoric Pottery from the Antitaurus" *Anatolian Studies* 17: 123-164

Bryce, T. 2005, *The Kingdom of the Hittites*, Oxford

Dinçol, A.; J. Yakar; B. Dinçol, I; A. Taffet 2000, "The Borders of the Appanage Kingdom of Tarhuntašša - A Geographical and Archaeological Assessment" *Anatolica* 26: 1-19

Dönmez, Ahmet; W.C. Brice 1949, "The Distribution of Some Varieties of Early Pottery in South-east Turkey" *Iraq* 11: 44-58

Eralp, Gül 1995, "Sevdili Köy Geç Hitit Aslanı" *İ. Metin Akyurt, Bahattin Devam anı Kitabı-Eski Yakın Doğu Kültürleri Üzerine İncelemeler* (ed) A. Erkenal, H. Erkenal, H. Hüryılmaz, A. Tuba Ökze, N. Çınardalı, S. Günel, H. Tekin, B. Uysal, D. Yalcıklı, 115-120, İstanbul

Garstang, J.; O. R. Gurney 1959, *The Geography of the Hittite Empire*, London

Hawkins, J. D. 1974, "Assyrians and Hittites" *Iraq, in Honour of Sir Max Mallowan*, 36:67-83

1982, "Neo-Hittite States in Syria and Anatolia", *The Cambridge Ancient History: The Prehistory of the Balkans; and Middle East and the Aegean World, Tenth to Eighth Centuries BC*, Vol. III part I. 372-441

1988, "Kuzi-Tešub and the Great Kings of Karkamiš" *Anatolian Studies* 38:99-108

1993, "The historical significance of the Karahöyük (Elbistan) Stele" *Aspects of Art and Iconography: Anatolia and its Neighbors, Studies in Honor of Nimet Özgüç* (ed.) M. J. Mellink - E. Porada - T. Özgüç, 273-279

1998, "Hittites and Assyrians at Melid (Malatya)" *34 International Assyriology Congress*, (ed.) Hayat Erkanal, Veysel Dönmez, Ayşegül Uğurlu, 63-78, İstanbul

2000, *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions Vol. I, Inscription of the Iron Age, Part 1*

Hogart, D. G.; J. A. R. Munro 1893, *Modern and Ancient Roads in Eastern Asia Minor*, Supplementary Papers of the Royal Geographical Society

Konyar, E. 2008, "Kahramanmaraş Yüzey Araştırması 2007" *Anadolu Akdeniz Arkeoloji Haberleri* 8:130-136

Melchert, H. Craig 2003, *The Luwians: Handbook of Oriental Studies; The Near and Middle East*, Leiden

Orthmann, W. 1971, *Untersuchungen zur spatheth Kunst*, Bonn

Özgüç, T.; N. Özgüç 1949, *Türk Tarih Kurumu Tarafından Yapılan Karahöyük Harfiyat Raporu 1947; Ausgrabungen in Karahöyük*, Ankara

Özgüç, T. 1971, *Demir Devrinde Kültepe ve Civarı: Kültepe and its Vicinity in the Iron Age*, Ankara

Ramsay, W. M. 1890, *The Historical Geography of Asia Minor*, Royal Geographical Society's Supplementary Paper Vol. IV, London

Sevin, V. 1991, "The Early Iron Age in the Elazığ Region and the Problem of the Mushkians" *Anatolian Studies* 41:87-97

von der Osten, Hans H. 1929, *Explorations in Hittite Asia Minor 1927-28*, Oriental Institute Communications No. 6, Chicago

Wilhelm, G. 1989, *Hurrians*, (Translated by J. Barnes) Warminster

Winter, Irene J. 1973, *North Syria in the Early First Millennium BC with Special Reference to Ivory Carving*, Columbia Üniversitesi, Basılmamış Doktora Tezi, Xerox microfilm

Yakar, J. 1993, "Anatolia civilisation following the disintegration of the hittite empire: An archaeological appraisal" *Tel Aviv* 20:3-28